

Jerzy Lesław Wyrozumski (1930–2018)*

Tytuł jednej z ostatnich opublikowanych jeszcze za życia prac profesora Wyrozumskiego, *Twórcy krakowskiej mediewistyki*¹, nabrał na początku listopada ubiegłego roku znaczenia poniekąd symbolicznego, jako że zmarł jeden z najwybitniejszych krakowskich (i polskich) mediewistów XX i początku XXI wieku – Jerzy² Lesław Wyrozumski. W jego życiu jak w zwierciadle odbijają się trudne dzieje Polski. Urodził się 7 marca 1930 roku w Trembowli, wówczas w województwie stanisławowskim (obecnie w okręgu tarnopolskim na Ukrainie), w rodzinie mieszczańskiej (ojciec Jan był mistrzem kamieniarskim – sztukatorem, matka Józefa, z domu Kamińska), której dzieje na podstawie źródeł miejscowych dadzą się, acz fragmentarycznie, śledzić od końca XVII wieku³. Edukację, rozpoczętą w Trembowli, kontynuował we Lwowie; lata okupacji spędził wraz z rodziną w Trembowli; a po wojnie rodzina osiadła na krótko w Kcyni na Pałukach, skąd Jerzy dojeżdżał do gimnazjum w Wągrowcu, następnie w Zielonej Górze i Koźlu, gdzie w I Liceum Ogólnokształcącym im. Henryka Sienkiewicza uzyskał maturę. Studia historii na Uniwersytecie Jagiellońskim podjął w 1950 roku, magisterium uzyskał w 1955 roku na podstawie pracy *Handel solą w Polsce wieków średnich*. Mistrzem Wyrozumskiego był Roman Grodecki, a wśród jego nauczycieli znajdowali się m.in. Ludwik Piotrowicz, Jan Dąbrowski, Zofia Kozłowska-Budkowa, Marian Plezia i Sylwiusz Mikucki. W tematyce wczesnych prac Wyrozumskiego przeważała problematyka gospodarczej i społecznej historii średniowiecznej Polski. Po epi-

* Tekst niniejszy ukazał się po raz pierwszy pt. *Zasłużony dla nauki i społeczeństwa (Jerzy Lesław Wyrozumski, 1930–2018)* na łamach „Nauki Polskiej” 28 (53), 2019, s. 179–189. Za uprzejme dostarczenie kilku danych biograficznych dziękuję prof. Krzysztofowi Ożogowi (IH UJ) – uczniowi profesora Wyrozumskiego. Wspomnienia pośmiertne: T. Jasiński, *Nauka* 2018, nr 4 (wyd. 2019), s. 181–185; K. Ożóg, *Rocznik PAU*, 2018 (wyd. 2019), s. 242–248. Zob. także w całości poświęcony J. Wyrozumskiemu numer 461 tygodnika PAU „PAUza Akademicka”.

¹ W pracy zbiorowej: *Krakowskie środowisko historyczne XV–XX w. Ludzie – idee – dzieła* (2018). Prace opublikowane do 1994 roku i ujęte w bibliografii Lidii Korczak w księdze *Cracovia, Polonia, Europa*, (red. W. Bukowski, Kraków 1995, s. 13–35) wymieniam w formie skrótowej, z podaniem w nawiasie kwadratowym numeru w tej bibliografii. Natomiast prace późniejsze, także cytowane w tekście w sposób skrótowy, znajdują się z pełniejszym opisem bibliograficznym w dodatku do niniejszego eseju.

² Używał z reguły, i inni używali, najczęściej tylko pierwszego imienia, choć Jerzy nie było imieniem nadanym profesorowi na chrzcie, na którym otrzymał imiona: Lesław Grzegorz Antoni. Jednak na skutek zawirowań wojennych, podczas rejestracji w Koźlu jedynym dokumentem, na który można było się powołać, okazało się świadectwo szkolne z Trembowli, gdzie przez omyłkę nauczycielki wpisane było imię Jerzy. Zob. *Respekt dla źródła historycznego* (2007), s. 606.

³ Zob. W. Bukowski, *Wyrozumscy – mieszczenie trembowelscy w XVII i XVIII w.*, w: *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*, red. K. Ożóg, S. Szczur, Kraków 2000, s. 415–428.

zodycznym zatrudnieniu w krakowskim Archiwum Państwowym otrzymał stanowisko asystenta w kierowanej przez R. Grodeckiego Katedrze Historii Polski Feudalnej UJ, z którą – niezależnie od późniejszych zmian organizacyjnych – związał się aż do końca swojej działalności zawodowej, przechodząc kolejno wszystkie szczeble kariery akademickiej. Krakowowi i krakowskiej uczelni poświęcił też znaczną część swego dorobku naukowego. Doktoryzował się w 1963 roku na podstawie rozprawy *Tkactwo małopolskie w późnym średniowieczu* (opublikowanej w roku 1972) [84]⁴, a habilitował w 1968 roku na podstawie rozprawy *Państwowa gospodarka solna w Polsce do schyłku XIV wieku* [52]. Profesorem nadzwyczajnym został w roku 1981, zwyczajnym zaś – w 1993.

Publikowany dorobek Jerzego Wyrozumskiego, jak dotąd zestawiony bibliograficznie jedynie do roku 1994 przez Lidię Korczak w dedykowanej mu księdze pamiątkowej *Cracovia, Polonia, Europa* (Kraków 1995), obejmował do tego czasu 338 pozycji (nie licząc prac redaktorskich) i nie ulega wątpliwości, że w ostatnim prawie ćwierćwieczu uległ znacznemu powiększeniu (szacuje się go łącznie na około 700 pozycji). Niniejszy esej nie jest w stanie zastąpić pełnej bibliografii, ale postaram się wymienić możliwie jak najwięcej przynajmniej ważniejszych prac Jerzego Wyrozumskiego, a przede wszystkim zilustrować nimi poszczególne dziedziny rozległego pola badawczego tego uczonego. Choć sama liczba i różnorodność tematyczna jego prac musi budzić respekt i uznanie, niemniej ważna jest przecież ich jakość i miejsce w nauce historycznej. Wyrozumski jest w pełnym tego słowa znaczeniu mediewistą, nieczęsto wypadło mu wychodzić chronologicznie poza wieki średnie; punkt ciężkości jego twórczości przypadał na dzieje Polski, zwłaszcza Małopolski i Krakowa, nie znaczący to bynajmniej, że na tym poprzestawał.

Jerzy Wyrozumski był kontynuatorem najlepszych tradycji znakomitej mediewistyki krakowskiej. Jego prace cechują się doskonałą znajomością źródeł, zdyscyplinowaniem metodycznym i szerokimi horyzontami. Choć raczej unikał wypowiedzania się w kwestiach metodologii i metody poznania historycznego i nie należał chyba do entuzjastów różnych modnych kierunków i tendencji, często jedynie z nazwy rzeczywiście nowatorskich, widać w jego pracach ugruntowaną samowiedzę w tym zakresie.

Jak już wiemy, początki swych badań, niewątpliwie z inspiracji mistrza – Romana Grodeckiego, poświęcił rzemiosłu, wytwórczości i handlowi małopolskiemu późnego średniowiecza. Należą tu przede wszystkim wspomniane monografie: *Państwowa gospodarka solna w Polsce do schyłku XIV w.* (1968) i *Tkactwo małopolskie w późnym średniowieczu* (1972), a także częściowo je poprzedzające, częściowo zaś późniejsze, drobniejsze, ale zawsze cenne rozprawy i artykuły: *O kongregacji włóczków krakowskich* (1958) [3], *Jednostki obrachunkowe drzewa spławnego w dawnej Polsce* (1959) [4], *Warzelnie soli krakowskiej na pograniczu śląsko-polskim w drugiej połowie XVI i pierwszej połowie XVII w.* (1960) [7], *Związki czeladnicze w Polsce średniowiecznej* (1977) [120], *Zagadnienie początków prawnej ochrony wynalazku w Polsce* (1978) [132].

⁴ Zob. przyp. 2.

Choć problematyka ekonomiczna Polski średniowiecznej nigdy nie została przez Jerzego Wyrozumskiego zupełnie zarzucona, można zauważyć stopniowe przesuwanie się punktu ciężkości jego badań ku ściślejszej problematyce społecznej, przy szerokim uwzględnieniu innych aspektów, zwłaszcza religijnych i prawnych. Znowu tytułem przykładu: *Beginiki i begardzi w Polsce* (1971) [79], *Z dziejów waldensów w Polsce średniowiecznej* (1977) [121], *Zagadnienie niewoli w późnym średniowieczu polskim* (1982) [172], *Gromada w życiu samorządowym średniowiecznej wsi polskiej* (1985) [195], *Kazimierz Tymieniecki jako badacz osadnictwa wiejskiego w Polsce* (1990) [256], *Rola więzi społecznej w kształtowaniu się średniowiecznego narodu polskiego* (1992) [281], *Kmieć czy chłop w Polsce średniowiecznej* (2000), *Historia społeczna w badaniach naukowych Gerarda Labudy* (2006).

Od końca lat osiemdziesiątych XX wieku dostrzec można w naukowej twórczości Jerzego Wyrozumskiego zainteresowanie dziejami ludności żydowskiej, czym kontynuował on dzieło swego mistrza – Romana Grodeckiego. Przykłady: *Żydzi w średniowiecznym Krakowie* (1989) [242], *Żydzi w Polsce średniowiecznej* (1991) [265], „*Prawa, które sam Bóg dał przez Mojżesza ludowi izraelskiemu*” w *średniowiecznych zbiorach polskich* (1993) [294], wstęp do książki Chone Shmeruka *Legenda o Esterce w literaturze jidysz i polskiej* (2000).

Sporo uwagi poświęcił profesor Wyrozumski tolerancji religijnej i narodowej w Polsce średniowiecznej. Przywołam tu prace: *Tolerancja jako przejaw pluralizmu kultury polskiej* (1988) [226] oraz *Die Frage der Toleranz im mittelalterlichen Polen* (1992) [285].

Do wybranych przykładów wypadnie się ograniczyć, jeżeli chodzi o tematykę historii chrześcijaństwa i Kościoła w Polsce i na Litwie oraz dziejowych powiązań polsko-litewskich: *Próba chrystianizacji Litwy w czasach Giedymina* (1987) [215], *Św. Jacek Odrowąż na tle swoich czasów* (1989) [238], *La traslazione del corpo di S.Floriano da Bologna in Cracovia* (1990) [257], *Litwa w polityce Piastów* (1992) [283], *Formowanie się politycznej i ustrojowej wspólnoty polsko-litewskiej w latach 1385–1501* (1994) [322], *Zagadnienie początków biskupstwa krakowskiego* (1994) [324], *Legenda pruska o św. Wojciechu* (1997), *Pontyfikat arcybiskupi i reformy Henryka Kietlicza* (2000).

Szczególne miejsce w twórczości Jerzego Wyrozumskiego zajmowały dzieje Krakowa i Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przywołam jedynie dwie publikacje o charakterze książkowym: *Z najstarszych dziejów Uniwersytetu Krakowskiego. Szkice* (1996) oraz monumentalne *Dzieje Krakowa. Kraków do schyłku wieków średnich* (1992). To ostatnie dzieło, obszerna, dojrzała i wszechstronna synteza jednego z głównych nurtów badawczych profesora, pozostanie na długo w swojej dziedzinie dziełem podstawowym, od którego trzeba rozpoczynać wszelkie dalsze studia i badania nad dziejami Krakowa w średniowieczu. Trzydzieści dwie dłuższe lub krótsze, niekiedy wcześniej niepublikowane, prace Wyrozumskiego dotyczące średniowiecznego

Krakowa zostały zebrane w 2010 roku w książce *Cracovia Mediaevalis* i poprzedzone znakomitą esejem pióra jednego z uczniów profesora⁵.

Właściwe Jerzemu Wyrozumskiemu, szczęśliwe i nieczęste połączenie daru analizy (niekiedy bardzo drobiazgowej, zawsze mocno osadzonej w źródłach) oraz szerokiego zmysłu syntetycznego zaowocowało znakomitymi całościowymi syntezami dziejów Polski średniowiecznej. Prawdziwym bestsellerem stała się czterotomowa „krakowska” *Historia Polski* trojga autorów („krakowskie trojaczki”), wydana po raz pierwszy w 1978 roku, w ramach której profesor opracował w całości okres do roku 1505 (tom 1) [131]. Ze względu na swoje walory naukowe i dydaktyczne publikacja ta doczekała się kilkunastu wydań i dla wielu roczników studentów i miłośników historii stała się podstawowym i najchętniej czytowanym podręcznikiem dziejów ojczystych. Wysokonakładowa synteza częściowa zatytułowana *Pierścień Kingi*, opublikowana w 1999 roku w ramach serii „Dzieje Narodu i Państwa Polskiego”, ujawniła duży talent popularyzatorski J. Wyrozumskiego. W tym samym roku, w ramach wielotomowej, przez siebie współredagowanej, także „krakowskiej” *Wielkiej historii Polski* Jerzy Wyrozumski wystąpił jako autor tomu drugiego, obejmującego dzieje Polski piastowskiej (wiek VIII – 1370).

Jedną z dziedzin twórczości naukowej profesora Wyrozumskiego była biografistyka historyczna. Opracował liczne artykuły dla PSB, wydał zbiór prac *Królowa Jadwiga. Między epoką piastowską i jagiellońską* (1997) oraz znakomitą biografię Kazimierza Wielkiego (1982) [169]. Do postaci i epoki ostatniego monarchy polskiego z rodu Piastów często nawiązywał w swojej twórczości, podobnie jak do postaci królowej Jadwigi oraz Jana Długosza. Za symboliczny można, moim zdaniem, uznać fakt, że chyba ostatnia praca Jerzego Wyrozumskiego, której publikację jedynie o niewiele dni poprzedziła jego śmierć, dotyczyła postaci trzech władców piastowskich (Kazimierza Odnowiciela, Bolesława Szczodrego i Władysława Hermana). Znaczna jest liczba biogramów, nekrologów i wspomnień pióra Jerzego Wyrozumskiego, dotyczących różnych uczonych, zwłaszcza krakowskich. W 1969 roku – jego staraniem i z jego obszernym posłowiem – ukazał się pośmiertny tom prac Romana Grodeckiego, zatytułowany *Polska piastowska* [62].

Dużą część drukowanego dorobku Jerzego Wyrozumskiego jest pokłosem referatów i wystąpień na licznych konferencjach zagranicznych. Warto w tym miejscu wspomnieć o powierzeniu mu opracowania części obejmującej dzieje Polski w XI–XII wieku w tomie czwartym prestiżowej *The New Cambridge Medieval History* (2004).

Jerzy Wyrozumski nie był jednak typem uczonego wyłącznie gabinetowego. Trudne do oszacowania są jego zasługi w dziedzinie dydaktyki, kształcenia kadr naukowych oraz organizacji i promocji badań naukowych. Nie znam liczby wypro-

⁵ S. A. Sroka, Jerzy Wyrozumski o średniowiecznym Krakowie, w: *Cracovia Mediaevalis* (2010), s. VII–XXVI. Jak zaznacza autor, tytuł eseju nawiązuje do pracy Wyrozumskiego *Roman Grodecki o średniowiecznym Krakowie*, opublikowanej po raz pierwszy na łamach „Rocznika Krakowskiego” [49, 1978 (1979), s. 5–26], a ponownie w: *Cracovia Mediaevalis* (2010), s. 471–520. Jako aneks do tego artykułu ogłosił Wyrozumski obszerne fragmenty niepublikowanych przedwojennych wykładów Grodeckiego.

mowanych przez niego magistrów, ale domyślam się, że musi być imponująca. Był promotorem piętnastu przewodów doktorskich, a część jego doktorantów zajmuje obecnie stanowiska profesorskie i kontynuuje różne kierunki jego badań.

Profesor Wyrozumski piastował wysokie i pracochłonne funkcje, m.in. zastępcy dyrektora Instytutu Historii UJ (1977–1981), dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1981–1987) i prorektora tej uczelni (1987–1990). Od momentu wznowienia działalności przez Polską Akademię Umiejętności w roku 1989 był jej czynnym członkiem, a od roku 1994 do końca poprzedniej kadencji w 2015 roku pełnił funkcję sekretarza generalnego PAU. Przejął znaczną część pracy organizacyjnej i koncepcyjnej, m.in. w ramach Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich. Położył także nieocenione zasługi dla restytucji i uporządkowania sytuacji prawnej Biblioteki Polskiej w Paryżu⁶. Wielce zasłużył się m.in. dla odtworzenia i utrzymania roli PAU jako jednej z najważniejszych instytucji publikującej prace naukowe, przede wszystkim, choć nie wyłącznie, z szeroko pojętej humanistyki, w tym edytorstwa źródeł (takich jak nowa seria MPH). Gdy trzeba było, nie wahał się przed zdecydowanym wystąpieniem w słusznej sprawie, jak na przykład po ukazaniu się w 2002 roku tendencyjnej rozprawy doktorskiej Anetty Rybickiej *Instytut Niemieckiej Pracy Wschodniej. Institut für Deutsche Ostarbeit Kraków 1940–1945* albo kiedy doprowadził wraz z żoną Bożeną do publikacji napisanego w 1945 roku przez ówczesnego prezesa PAU Stanisława Kutrzebę memoriału w obronie przed nieuzasadnionymi atakami prasowymi, pt. *W obronie spotwarzonej instytucji*, który w ówczesnej sytuacji politycznej nie mógł ukazać się drukiem.

Działal Wyrozumski w Komitecie Nauk Historycznych PAN, w Radzie Naukowej Instytutu Historii PAN, przewodniczył Radzie Naukowej Kasy im. Józefa Mianowskiego – Fundacji Popierania Nauki. Przez kilka kadencji był członkiem Sekcji Nauk Humanistyczno-Społecznych Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów Naukowych, uczestniczył w pracach Rady Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, wiele lat przewodniczył Radzie Miłośników Zamku Królewskiego na Wawelu i Towarzystwu Miłośników Historii i Zabytków Krakowa. Zasiadał w gremiach redakcyjnych wielu polskich periodyków naukowych, m.in. „Rocznika Krakowskiego” i „Studia Waweliana”. Był członkiem Rady Naukowej PSB.

Szczególne zasługi położył jako redaktor kilku ostatnich tomów reedycji *Roczników, czyli kronik sławnego Królestwa Polskiego* Jana Długosza, zarówno w wersji łacińskiej, jak również w polskim tłumaczeniu. To, że obie wersje po przeszło 50 latach udało się szczęśliwie doprowadzić do końca, jest w znacznej mierze dziełem Jerzego Wyrozumskiego. Profesor bardzo aktywnie uczestniczył też w różnorodnych formach uczczenia przed kilkoma laty jubileuszu 600-lecia urodzin Długosza. Doprowadził do powstania nowej serii publikacji źródłowych „Monumenta Sacra Polonorum”, które w latach 2000–2011 ukazały się cztery tomy.

Jerzy Wyrozumski doświadczył wielu dowodów szacunku i uznania dla swego dorobku i postawy. W 1995 roku ukazała się okazała dedykowana mu księga pamiąt-

⁶ Pewne wyobrażenie o stopniu zaangażowania Wyrozumskiego w sprawy PAU dają coroczne sprawozdania sekretarza generalnego tej instytucji w latach 1994–2015.

kowa *Cracovia, Polonia, Europa*, a w roku 2000 kolejna – *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*. Otrzymał wiele wysokich odznaczeń państwowych z Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski na czele, jak też Krzyż Komandorski św. Sylwestra przyznany przez papieża Jana Pawła II. Doktoratami honorowymi wyróżniły go uniwersytety w Miskolcu (2000) i Peczu (2001), Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego (2005), Polski Uniwersytet na Obczyźnie w Londynie (2009) oraz Uniwersytet Rzeszowski (2010). W 2018 roku godność doktora *honoris causa* nadał Jerzemu Wyrozumskiemu Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach; choroba i śmierć uniemożliwiły już, niestety, wręczenie tej godności. W 2013 roku odbyło się uroczyste odnowienie doktoratu profesora na Uniwersytecie Jagiellońskim. Wśród pozostałych odznaczeń warto wymienić srebrny medal *Cracoviae Merenti* (1995), Nagrodę Miasta Krakowa (2010), nagrodę Lednickiego Orła Piastowskiego (2015), medal Stałego Komitetu Mediewistów Polskich „Lux et laus” oraz estoński Order Krzyża Ziemi Maryjnej IV klasy (2014).

Z zawartego w 1955 roku związku małżeńskiego z Bożen[n]ą z domu Jacorzyńską, także historykiem-mediewistą, doczekał się syna Tomasza. Postępujący w 2018 roku niedowład ciała przykuł go w ostatnich miesiącach do łóżka. Zmarł wieczorem 2 listopada 2018 roku. Uroczysta msza pogrzebowa odprawiona przez kard. Stanisława Dziwisza w kolegiacie uniwersyteckiej św. Anny odbyła się 9 listopada. Kazanie wygłosił i odprowadził prochy Jerzego Wyrozumskiego na Cmentarz Rakowicki ordynariusz łódzki Grzegorz Ryś (uprzednio krakowski biskup pomocniczy). Urna została złożona w Alei Zasłużonych.

*

Jak wielu wybitnych, zasłużonych uczonych Jerzy Wyrozumski był raczej powściągliwy w wypowiedziach, gdy chodziło o niego samego. Rzadkim wyjątkiem była rozmowa z Andrzejem M. Kobosem, opublikowana w 2 tomie cyklu wywiadów *Po drogach uczonych* (2007, s. 603–627). Wspomina w niej m.in. o przeżyciach dzieciństwa w Trembowli oraz o wymuszonej przez polityczne zawirowania wędrówce rodziny w roku 1945 i następnych, o studiach na Uniwersytecie Jagiellońskim i represjach okresu stalinizmu oraz w stanie wojennym (kiedy sprawował funkcję prorektora), o swojej fascynacji średniowieczem i Długoszem, o historii Żydów w Krakowie, o niektórych kulisach procesu kanonizacyjnego królowej Jadwigi, w którym sam odegrał określoną rolę.

Odnotujmy niebanalną wypowiedź o Krakowie. Na pytanie interlokutora: „Kraków to Państwa miasto, jeśli nawet nie rodzinne, to chyba miasto-miłość. Jak określiliby Pan swój stosunek do Krakowa?”, odpowiedział:

Dzisiaj mój stosunek do Krakowa jest już emocjonalny. Na początku nie miałem większych powodów, aby Kraków kochać, dlatego tylko, że to Kraków. Natrafiłem tutaj na duże trudności życiowe, powiedziałbym, że Kraków nie był życzliwy przybyšom. Kraków jednakże jest bardzo ciekawy poznawczo, ma bardzo bogate źródła. To była miłość z rozsądku. Z czasem ten racjonalny

stosunek nabrał także i emocjonalnego charakteru i dzisiaj mogę spokojnie powiedzieć, że kocham Kraków i bardzo identyfikuję się z tym, co w Krakowie się dzieje.

A gdy Kobos pyta Wyrozumskiego o stosunek do Kresów, skąd pochodzili zarówno on sam, jak również jego małżonka, usłyszał w odpowiedzi:

Przeszłość to są sentymenty, to jest kawał dziejów Rzeczypospolitej, to jest nasze dziedzictwo. A przyszłość? Chciałbym, żeby była lepsza niż teraźniejszość, ale nie sądzę, żebyśmy mieli aspirować do jakiegoś przywrócenia Kresów Polsce. Powstały pewne fakty, pewna rzeczywistość, z którą trzeba się liczyć. Natomiast należałoby sobie życzyć, żeby te obszary jak najlepiej się rozwijały i żeby tę przeszłość tam pieczołowicie zakonserwowano; to, co się zakonserwować da. A przede wszystkim chciałbym, żeby to był świat godnego Europy cywilizacyjnego rozwoju. Myślę, że Ukraina znajduje się w Unii Europejskiej, że standardy rozwojowe będą się z czasem wyrównywać, gdyż przyszłość Europy ku temu zmierza.

A na odrobinę nieostrożne pytanie: „Czy do powrotu do Polski był Pan w Trembowli?”, padła odpowiedź: „Do Polski nigdy nie wracaliśmy. Tam na Kresach była nasza Polska, która od nas odeszła”.

*

Profesor Wyrozumski był człowiekiem skromnym i przyjaznym. Można było na niego zawsze liczyć, o czym dobrze wiadano w Polsce, i dlatego często proszono o udział w jakiejś konferencji czy o opinię. Nie znam przypadku, by obietnicy nie dotrzymał. Opinie były najczęściej pozytywne, co nie znaczy, że bezkrytyczne. Zawsze się z nimi liczone. Będzie Go brakowało polskiej nauce historycznej, zwłaszcza zaś tym, którym było dane Go bliżej poznać.

*

Poniższym wykazem absolutnie nie mam zamiaru zastąpić właściwej, bardzo potrzebnej, w miarę pełnej bibliografii prac Jerzego Wyrozumskiego za lata 1995–2018, pragnę jedynie przypomnieć pewną istotną część jego publikowanego dorobku. Jerzy Wyrozumski nie publikował wielu recenzji, choć zasiadając w różnych gremiach i ciesząc się zasłużonym autorytetem, musiał pisać ich dużo, bądź to na stopień, bądź dla celów wydawniczych. Ta ważna strona działalności naukowej musi ze względów praktycznych pozostać nieujawniona. Pomijam sprawozdania, które jako sekretarz generalny PAU regularnie publikował w kolejnych wydaniach „Rocznika PAU”, pomijam także, wcale nierzadkie, artykuły-hasła w różnych publikacjach o charakterze encyklopedycznym bądź leksykalnym, przede wszystkim w PSB. Nie próbowałem także, z kilkoma wyjątkami, odnotowywać licznych wstępów czy posłowi pióra Wyrozumskiego do różnych prac zbiorowych i publikacji innych autorów, które stanowią potwierdzenie jego wielorakiego zaangażowania organizacyjno-naukowego oraz uznania dla jego naukowego autorytetu.

- *Z najstarszych dziejów Uniwersytetu Krakowskiego. Szkice*, Kraków 1996, ss. 79;
- *Beteiligung polnischer Fürsten am Kampf um das Erbe der Babenberger*, ZNUJ Prace Historyczne 121, 1997, s.7–21;
- *Franciszek Piekosiński (1844–1906)*, w: *Ludzie, którzy umiłowali Kraków. Założyciele Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa*, red. W. Bieńkowski, Kraków 1997, s.159–173;
- *Polska – Węgry i sprawa Rusi halicko-włodzimierskiej za Kazimierza Wielkiego*, w: *Europa Środkowa i Wschodnia w polityce Piastów*, red. K. Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 111–119;
- *Kaisertum und Souveränität der nationalen Staaten im Mittelalter. Das Beispiel Polen*, w: *Die Idee Europa in Geschichte, Politik und Wirtschaft*, red. H. Timmermann, Berlin 1998, s. 25–30;
- *Potrzeby i perspektywy badań nad społeczeństwem Polski średniowiecznej*, SH 41,1998, nr 3, s. 317–324;
- *Pierścień Kingi*, Warszawa 1999 [Dzieje Narodu i Państwa Polskiego, 1/7], ss.72;
- *Wielka historia Polski*, t. 2: *Dzieje Polski piastowskiej (VIII w.–1370)*, Kraków 1999, ss. 398;
- *Kmieć czy chłop w Polsce średniowiecznej?*, w: *Aetas media. Aetas moderna. Studia ofiarowane prof. Henrykowi Samsonowiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa 2000, s. 356–362;
- *Pontyfikat arcybiskupi i reformy Henryka Kietlicza*, w: *1000 lat Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, red. J. Strzelczyk, J. Górny, Gniezno 2000, s. 97–105;
- *Wstęp*, w: Ch. Shmeruk, *Legenda o Esterce w literaturze jidysz i polskiej*, Warszawa 2000;
- *Kraków i Małopolska w czasach Mistrza Wincentego Kadłubka*, w: *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło, pośmiertny kult i legenda*, red. K. R. Prokop, Kraków 2001, s. 13–19;
- *Phasen der polnisch-ungarischen Beziehungen (bis 1526)*, Specimina nova. Pars prima. Sectio mediaevalis: Dissertationes Historicae collectae per Cathedra Historiae Medii Aevi Modernorumque Temporum Universitatis Quinqueecclesiensis 1, 2001, s. 9–13;
- *Polska w Brevis Germaniae descriptio Jana Cochlaeusa z 1512 r.*, w: *Scriptura custos memoriae. Prace historyczne* [dedykowane Brygidzie Kürbis], red. D. Zydorek, Poznań 2001, s. 567–574;
- *Der Akt von Gnesen und seine Bedeutung für die polnische Geschichte*, w: *Polen und Deutschland vor 1000 Jahren. Die Berliner Tagung über den*

- “*Akt von Gnesen*”, red. M. Borgolte, Berlin 2002 [Europa im Mittelalter, 5], s. 281–291;
- *Die Schenke und Herberge im Leben der mittelalterlichen Stadt. Beispiel Polen*, Vana Tallinn 13, 2002, s. 75–87;
 - *Jan Długosz und die Polonia Pontificia*, w: *Hundert Jahre Papsturkundenforschung. Bilanz – Methoden – Perspektiven*, red. R. Hiestand, Göttingen 2003, s. 219–228 [wraz ze S. Szczurem];
 - *Medieval Historiography*, w: *The Polish Cultural and Scientific Heritage at the Dawn of the Third Millennium*, red. E. Szczepanik, London 2003, s. 232–239;
 - *O dziełku Jana Długosza Banderia Prutenorum*, Zeszyty Długoszewskie 2, 2003 (Kłobuck), s. 7–17;
 - *Przedmowa*, w: S. Kutrzeba, *W obronie spotwarzanej instytucji [Rzecz o Polskiej Akademii Umiejętności roku 1945]*, do druku przygotowali i aneksami opatrzyli B. i J. Wyrozumscy, Kraków 2003, s. 7–16;
 - *Poland in the eleventh and twelfth centuries*, w: *The New Cambridge Medieval History*, t. 4, cz. 2, Cambridge 2004, s. 277–289;
 - *Das Alltagsleben im mittelalterlichen Krakau*, Vana Tallinn 16, 2005, s. 72–87;
 - *Laudacja*, w: *Profesor Bronisław Geremek doktor honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 12 maja 2005, s. 30–39;
 - *Wschód i zachód w polityce Kazimierza Wielkiego*, w: *Jerzy Lesław Wyrozumski doktor honoris causa Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego*, Bydgoszcz 2005, s. 35–45;
 - *55 lat pracy nad krytyczną reedycją dziejów Polski Jana Długosza*, Nauka, 2006, nr 2, s. 1–14;
 - *Historia społeczna w badaniach naukowych Gerarda Labudy*, w: *Naukowe dzieło Profesora Gerarda Labudy*, red. J. Dobosz, Poznań 2006 [UAM Historia, 206], s. 39–51;
 - *Krakau und Nürnberg im mittelalterlichen Europa*, w: *Krakau und Nürnberg in der europäischen Zivilisation*, red. J. Purchla, Kraków 2006, s. 13–26;
 - *Kraków w chrześcijańskiej Europie X–XIII wieku / Kraków in the 10th–13th century Christian Europe*, w: *Kraków w chrześcijańskiej Europie X–XIII w., Katalog wystawy*, Kraków 2006, s. 36–77 [wyd. Muzeum Historyczne Miasta Krakowa; duży format; tekst angielski na stronach parzystych, tekst polski na nieparzystych];
 - *Królowa Jadwiga. Między epoką piastowską a jagiellońską*, wyd. 2, Kraków 2006, ss. 142;
 - *Respekt dla źródła historycznego*, w: *Po drogach uczonych. Z członkami PAU rozmawia Andrzej M. Kobos*, t. 2, Kraków 2007, s. 603–627.
 - *The International Role of the City of Kraków from the Tenth to the Thirteenth Century*, w: *Europejskie miasta prawa magdeburskiego. Tradycja, dziedzic-*

two, identyfikacja, red. A. Biedrzycka, A. Kutylak-Hapanowicz, Kraków 2007, s. 147–153;

- *The East and the West in the Politics of Casimir the Great*, w: *East-Central Europe in European History*, red. J. Kłoczowski, H. Łaskiewicz, Lublin 2009, s. 193–203;
- *Cracovia Mediaevalis*, Kraków 2010, ss. XXIX+520;
- *Przesłanie Jana Długosza w sprawie pamięci historycznej*, Zeszyty Długoszowskie 9, 2010 (Kłobuck), s. 55–62;
- *Völkergruppen im mittelalterlichen Lemberg*, w: *Kontinuitäten und Brüche: Lebensformen – Alteingesessene – Zuwanderer von 500 bis 1500*, red. K. Kaser i in., Klagenfurt 2010, s. 369–377;
- *Eine Lokation oder mehrere Lokationen Krakaus nach deutschem Recht?*, w: *Rechtsstadtgründungen im mittelalterlichen Polen*, red. E. Mühle, Köln–Weimar–Wien 2011, s. 245–274;
- *Fundacja klasztoru OO. Karmelitów na Piasku*, RK 77, 2011, s. 9–14;
- *Gerard Labuda (28 XII 1916 – 1 X 2010)*, Rocznik PAU 2010/2011, s. 234–238;
- *Gerarda Labudy badania nad św. Wojciechem i św. Stanisławem*, w: *Początki państwa i Kościoła polskiego w badaniach Profesora Gerarda Labudy*, Poznań 2011, s. 39–51;
- *Das Bildungsvermächtnis der hl. Königin Jadwiga*, w: „Köztes–Európa” *vonzásában. Ünnepi tanulmányok Font Márta tiszteletére*, red. D. Bagi, Pécs 2012, s. 567–575;
- *Słowo wstępne*, w: *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*, t. 1, Kraków 2013 [reprint wydania z 1933], s. III–XII;
- *Unia horodelska z perspektywy 600-lecia*, Zeszyty Długoszowskie 12, 2013 (Kłobuck), s. 46–54;
- *Wspomnienie przywracania pamięci o ludności żydowskiej i o jej kulturze w Krakowie*, w: *Studia żydowskie w Polsce – przeszłość, stan obecny, perspektywy. Studium selektywne*, red. S. Gąsiorowski, Kraków 2014 [Prace Komisji Historii i Kultury Żydów PAU], s. 163–166;
- *Dwa wykłady o odrodzonej Polskiej Akademii Umiejętności*, Kraków 2015 [PAU Wykłady, 6], ss. 31;
- *Posłowie*, w: M. Bobrzyński, S. Smolka, *Jan Długosz jego życie i stanowisko w piśmiennictwie*, Kraków 2015 [reprint wydania z 1893], s. 337–348;
- *Janusz Tazbir (5 VIII 1927 – 3 V 2016)*, Rocznik PAU 2015/2016, s. 163–167;

-
- *Kazimierz I Odnowiciel* [rozmowa z Mirosławem Maciorowskim], w: M. Maciorowski, B. Maciejewska, *Władcy Polski. Historia na nowo opowiedziana*, Warszawa 2018, s. 107–124;
 - – *Bolesław II Szczodry*, tamże, s. 127–142;
 - – *Władysław I Herman*, tamże, s. 147–161;
 - *Twórcy krakowskiej mediewistyki*, w: *Krakowskie środowisko historyczne XV–XX w. Ludzie – idee – dzieła*, red. T. Gąsowski, J. Smółucha, Kraków 2018, s. 11–28.

Jerzy Strzelczyk